

EEN SCHOOLRAPPORT DAT TOT LEREN LEIDT

Basisschoolrapporten zijn al lang een vanzelfsprekendheid. Recent had ik het rapport van mijn grootmoeder uit 1945 in handen. Nog steeds krijgen de meeste leerlingen zo'n drie keer per jaar een rapport mee naar huis. Wat hebben leerlingen aan het schoolrapport? Hoe zorgen we ervoor dat schoolrapporten bijdragen aan de ontwikkeling van leerlingen en aan kansgelijkheid?

Het rapport is zo vanzelfsprekend dat de achterliggende doelen vaak onbesproken blijven. Ik kan me niet herinneren dat die doelen aan bod kwamen tijdens mijn pabo-opleiding. Later, als beginnend leerkracht, kreeg ik uitleg over de achterliggende software, maar niet over wat het doel was waar ik de rapporten voor opstelde. Op basis van onderzoeksliteratuur zijn in ieder geval drie doelen voor rapporten vast te stellen:

1. Overdragen van informatie over de schoolprestaties aan de leerling en andere betrokkenen, zoals de ouders.
2. Bevorderen van de ontwikkeling van leerlingen.
3. Aantonen dat de leerkracht de leerling echt ziet.

Uit internationaal onderzoek blijkt dat deze doelen vaak niet behaald worden (Hollingsworth et al., 2019). Een ander belangrijk probleem is dat er bias in de rapporten kan sluipen. Leerlingen krijgen dan bijvoorbeeld op basis van persoonskenmerken zoals geslacht

en etniciteit, onafhankelijk van hun prestaties, lagere cijfers en negatievere opmerkingen op hun rapport (Menegatti et al., 2017). Deze problemen vragen om strategieën om tot heldere rapporten te komen die bijdragen aan de ontwikkelkansen van alle leerlingen.

Cijfermatige informatieoverdracht

Om te communiceren over prestaties wordt vaak gebruikt gemaakt van cijfers of vergelijkbare alternatieven, zoals een rapportageschaal met bolletjes, of woorden zoals 'onvoldoende' en 'goed'. Veel ouders en leerlingen vinden rapportcijfers onduidelijk (Hollingsworth et al., 2019). Er wordt vaak niet uitgelegd hoe cijfers worden berekend. Een cijfer kan gebaseerd zijn op toetsmomenten, zoals methodetoetsen en werkstukken. Een leerkracht kan werkhouding en motivatie meewegen. Wanneer met niveaugroepen wordt gewerkt, worden leerlingen mogelijk op basis van hun groepje becijferd. Een 8 op het rapport van een kind uit het Maangroepje betekent dan iets anders dan bij een kind uit het Zongroepje. Als intern begeleider kun je een belangrijke rol spelen in het verhelderen van wat cijfers betekenen en hoe ze tot stand komen. Jij kunt hier sturing aan geven door heldere en schoolbrede afspraken op te stellen. Jij hebt, meer dan individuele leerkrachten, zicht op hoe de resultaten van de leerlingen op jouw school zich verhouden tot referentieniveaus en de resultaten van leerlingen op vergelijkbare scholen. Dit zijn zaken die leerlingen en ouders ook graag willen weten. Op ouderavonden, tijdens tienminutengesprekken en in een verklarende tekst bij het rapport kunnen de cijfers worden toegelicht.

Leerkansen bevorderen

Cijfers op zich bieden voor leerlingen en ouders dus weinig concrete informatie (Kenniscirtonde, 2020). Opmerkingen kunnen duiding geven aan de cijfers, waardoor leerlingen en ouders een inschatting maken van hun prestatieniveau. Schoolrapporten kunnen echter nog meer doen door te beschrijven waar leerlingen naartoe werken en hoe ze daar kunnen komen. In Australië en Nieuw-Zeeland is recent stevig ingezet op het verduidelijken van schoolrapporten (Hollingsworth et al., 2019; Ward & Thomas, 2016). In de opmerkingen op schoolrapporten moeten leerkrachten beschrijven hoe de leerling zich ontwikkelt ten opzichte van nationale standaarden, waarbij ze uitleggen wat die inhouden. Vervolgens moeten leerkrachten de volgende leerstappen beschrijven en tips geven over wat er thuis gedaan kan worden om de leerdoelen te behalen. Een voorbeeld is te zien in figuur 1.

Om de leerkansen te bevorderen is het de bedoeling dat leerlingen (en hun ouders) weten wat de doelen zijn en of ze die behaald hebben. Dit kunnen naast de leerdoelen ook doelen zijn op sociaal-emotioneel gebied, of speciale doelen die passen bij de identiteit van de school, bijvoorbeeld op creatief of sportief gebied. Om zeker te weten of de boodschap die de school voor ogen heeft aankomt, moet dit getoetst worden. Je kan met leerlingen en ouders in gesprek gaan en hun de vragen voorleggen die je belangrijk vindt. Dit past goed bij de rol van de intern begeleider als kwaliteitscoördinator.

Het kind zien

Uit mijn promotieonderzoek (Kroes, 2023) bleek dat de meeste opmerkingen op schoolrapporten niet gaan over het schoolwerk, maar over gedrag en karaktereigenschappen. Ouders en leerlingen waarderen persoonlijke opmerkingen op het rapport waaruit blijkt dat het kind echt gezien wordt. Het is belangrijk dat de opmerkingen niet generiek zijn: ouders willen niet het gevoel krijgen dat de leerkracht de opmerkingen gekopieerd en geplakt heeft (Hollingsworth et al., 2019). Generiek taalgebruik kan ook invloed hebben op de motivatie. In mijn onderzoek zag ik dat leerkrachten vaak behoorlijk algemene opmerkingen schrijven, zoals “Je bent een prachtmens” en “Je bent een rommelkont”. Dit soort opmerkingen kunnen het idee geven dat het om onveranderlijke eigenschappen gaat, waardoor leerlingen minder gemotiveerd zijn om zich in te zetten (Cimpian et al., 2007). Negatieve opmerkingen die zo geformuleerd zijn, kunnen een grote impact hebben. Ik kreeg tijdens mijn onderzoek verschillende verhalen te horen van mensen die na meer dan dertig jaar nog steeds verdriet hebben van de nare opmerkingen die op hun rapport stonden. Complimenten en kritiek gericht op concreet gedrag zijn geschikter om leerlingen te ondersteunen in hun ontwikkeling. Betere opmerkingen zijn bijvoorbeeld: “Het is fijn dat je anderen helpt door sommen uit te leggen” en “Je vindt het moeilijk om je papieren netjes in je laasje op te bergen”. Als intern begeleider kan je leerkrachten ondersteunen bij het schrijven van dit soort opmerkingen.

Rekenen
Niveau: Yara rekt boven het niveau dat past bij groep 4. Ze kan vlot en handig optellen en aftrekken met getallen tot 100. Ze maakt al sommen met kommagetallen, zoals het optellen van geldbedragen.
Volgende stap: Het vergelijken van kommagetallen en ze op een getallenlijn plaatsen. Het rekenen met verschillende lengtematen.
Thuis oefenen: Jullie kunnen samen rekenen met getallen op een kassabon. Yara kan proberen de producten op volgorde van prijs te sorteren. Yara kan proberen uit te rekenen hoeveel twee producten samen kosten. Als dat goed gaat kan ze drie bedragen bij elkaar optellen.

Figuur 1. Voorbeeld van opmerkingen op het schoolrapport die de leerkansen bevorderen.

Noot. Fictief voorbeeld op basis van de figuren uit Ward & Thomas, 2016.

Bias voorkomen

De rapporten van leerlingen worden regelmatig (onbewust) beïnvloed door persoonskenmerken. Dit resulteert bijvoorbeeld in de benadeling van jongens en kinderen met een migratieachtergrond, waarbij leerkrachten door subtiele verschillen in taalgebruik negatieve verwachtingen communiceren (Kroes, 2023; Menegatti, 2017). Dit is te verklaren door (onbewuste) bevooroordeeldheid van leerkrachten. Daarnaast vervalt men vaak onbewust in stereotypen, bijvoorbeeld door meiden vooral te complimenteren op interpersoonlijke kwaliteiten ("Je bent lief en sociaal"), jongens op schoolcompetenties ("Je bent slim en handig") en kinderen met een migratieachtergrond op bepaalde activiteiten ("Je bent sportief en een echte danser") (Biernat et al., 2012). Dit soort onderzoek roept bij sommige mensen weerstand op. Doen kinderen met een migratieachtergrond en jongens het niet gewoon slechter op school? Mag je een meisje niet complimenteren met lief zijn en een kind met migratieachtergrond niet met sportiviteit? Zijn die opmerkingen

niet gewoon terecht? Elke leerling heeft baat bij positieve opmerkingen die bijdragen aan het zelfvertrouwen, en bij constructieve negatieve opmerkingen die inzicht bieden in wat nog beter kan. Gecombineerd zorgen zulke opmerkingen voor verhoogde motivatie. Leerlingen die voornamelijk lage cijfers halen verdienen het niet om een rapport vol negatieve opmerkingen te krijgen. Leerlingen die met twee vingers in hun neus tien scores hebben geen baat bij een rapport dat alleen maar complimenten bevat. Door stereotiepe beoordelingen te vermijden, krijgen leerlingen bovendien meer kans om zich breed te ontwikkelen. Heldere doelen helpen om evenwichtige rapporten te schrijven en eerlijk te beoordelen. Daarnaast kun je samen met je team oefenen in het herkennen van stereotiep taalgebruik, om dit vervolgens te vermijden. Het schrijven van rapporten is vaak een intensieve klus. Als het rapport goed wordt begrepen en bijdraagt aan de brede ontwikkeling van leerlingen, is het alle moeite waard.

Meer lezen

- Kennisrotonde (2020). Wat is het effect van het gebruik van letters/woorden als 'voldoende' en 'ruim voldoende' op een schoolrapport in plaats van cijfers bij leerlingen in het basisonderwijs? (KR.854). Den Haag: Kennisrotonde.
- Meer leestips vind je bij dit artikel op www.tijdschriftib.nl.

Dr. Antoinette Kroes is docent-onderzoeker bij Fontys Hogescholen. In haar werk richt zij zich op kansengelijkheid, diversiteit en inclusie. In 2023 promoveerde Antoinette aan de Universiteit Leiden op haar onderzoek naar de socialisatie van vooroordelen.

Samenvatting

Schoolrapporten hebben de potentie om bij te dragen aan de ontwikkeling van leerlingen, maar maken die potentie nu vaak niet waar. Als IB'er kun je sturen op heldere rapporten die het leren van leerlingen ondersteunen. Je kan met het team inzetten op rapportopmerkingen die uitleg bieden over de ontwikkeling, het begrip van betrokkenen monitoren en bias in opmerkingen leren herkennen en tegengaan.

Tips

- Als intern begeleider heb je zicht op leerdoelen, doorgaande leerlijnen en trends in de prestaties van de leerlingen op jouw school. Zet die kennis in om de schoolrapporten te verduidelijken.
- Maak op school afspraken over hoe rapporten geschreven worden en onderzoek steekproefsgewijs of de rapporten voldoen aan wat jullie belangrijk vinden.
- Leg aan leerlingen en ouders uit hoe cijfers op het rapport tot stand komen en wat ze betekenen. Ga vervolgens in gesprek met leerlingen en ouders om erachter te komen of de doelen die je nastreeft worden behaald. Begrijpen ze het rapport? Komt de boodschap over?
- Oefen met het herkennen van stereotiep taalgebruik en het schrijven van rapporten zonder bias.